

Werk en daginvulling voor mensen met EVB+

in verbinding met de samenleving

Kenniswaaier Kennisplatform EVB+

KENNISPLATFORM EVB+

Januari 2024

Themagroep Methodiek – werkgroep Beleid

Voorwoord

In het Kennisplatform EVB+ hebben verschillende organisaties binnen Nederland hun krachten gebundeld rondom het leven en de zorg voor mensen met een Ernstige Verstandelijke Beperking en Moeilijk verstaanbaar gedrag (EVB+). Binnen dit platform zijn verschillende thema- en werkgroepen actief.

De Themagroep Methodiek houdt zich bezig met vraagstukken rondom methodiek en het creëren van overzicht in methodieken, diagnostiek, behandelvormen en dagbesteding. De werkgroep Beleid heeft zich de afgelopen jaren specifiek gericht op de visie en organisatie van werk en daginvulling voor mensen met EVB+.

De werkgroep heeft een uitvraag gedaan bij alle deelnemers van de themagroep Beleid over de visie en de manier waarop dagbesteding voor mensen met EVB+ is georganiseerd binnen hun organisatie. Op basis van de reacties heeft de werkgroep de kennis gebundeld rondom de volgende thema's:

1. Visie op werk
2. Participeren in (verbinding met) de samenleving
3. Organiseren van werk en daginvulling voor mensen met EVB+

Voor elk thema worden aandachtspunten beschreven en voorbeelden gedeeld.

We wensen u veel gebruik plezier.

Themagroep Methodiek - werkgroep Beleid

Lindsay Lacet	Lunet Zorg
Henri Koelewijn	Amerpoort
Carla Fieten	Koraal
Marscha Brunia	Elver
Mara Braakhekke	Elver
Herman Westendorp	Baalderborg Groep
Anne van den Heuvel	Lunet Zorg
Fieke Janssen	Daelzicht
Alice Nabuurs	Dichterbij

Aanleiding

In de visie 2030 beschrijft de VGN haar visie op werk en daginvulling binnen de gehandicaptenzorg. Aangezien werk en daginvulling niet vanzelfsprekend zijn voor mensen met EVB+, wordt in dit document een vertaling gemaakt van de visie van de VGN voor deze doelgroep.

Dit document kan dienen als inspiratiebron en mogelijke leidraad bij het organiseren van werk en daginvulling voor mensen met EVB+. Er is niet één meest passende vorm van dagbesteding voor deze doelgroep. Er zijn wel verschillende factoren en best practices. Dit document probeert daar een overzicht van te geven.

Wanneer in dit stuk gesproken wordt over werk of daginvulling, wordt daarmee onbetaald werk of dagbesteding bedoeld. Dagbesteding heeft in principe betrekking op werkdagen, maandag tot en met vrijdag overdag. Sommige elementen uit dit stuk kunnen ook, indien van toepassing, gebruikt worden voor de invulling van de vrije tijd.

Visie op werk

In 2019 startte de Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland (VGN) een visietraject. Samen met een groot aantal VGN-leden, mensen met een beperking, hun netwerk, professionals en maatschappelijke partners. Dit leidde tot de [Visie 2030](#).

Het hart, de droom, van die visie is dat Nederland in 2030 een samenleving heeft waarin gewoon meedoen centraal staat. In 2030 hebben mensen met een beperking, voor wie dat niet vanzelfsprekend is, een betekenisvol eigen leven. In de Visie 2030 worden vier groeigebieden beschreven: namelijk technologie, maatschappelijke beweging, leren en ontwikkelen en werk. Ten aanzien van werk wordt het volgende beschreven:

Werk

In 2030 draagt iedereen in de samenleving naar vermogen bij en de samenleving maakt daar ruimte voor. De gehandicaptensector wil de samenleving daarin ondersteunen. In 2030 is de wereld van werk een wereld waarin iedereen kan participeren. Mensen met een beperking zijn collega's en medewerkers, net als ieder ander.

Ambities 2030

- Wie kan heeft een passende (betaalde) baan bij een regulier bedrijf, een sociale onderneming of een (maatschappelijke) organisatie.
- Voor wie dit een stap te ver is, zijn er betekenisvolle activiteiten in verbinding met de samenleving. We innoveren de traditionele activiteiten en vervangen deze waar mogelijk door activiteiten midden in de maatschappij.

Hoe ziet werk eruit voor mensen met EVB+?

In de Visie 2030 wordt gesproken over een wereld van werk als 'een wereld waarin iedereen kan participeren'. Het is de vraag in hoeverre mensen met EVB+ 'midden in de maatschappij' kunnen en willen participeren. Hun leefwereld beperkt zich veelal tot een klein deel van de maatschappij, namelijk hun directe leefomgeving.

We constateren dat mensen met EVB+ over het algemeen geen baan hebben bij een regulier bedrijf, een sociale onderneming of een maatschappelijke organisatie. Zij hebben vaak specifieke omstandigheden nodig om hun leven en werk vorm te geven. Deze omstandigheden zijn vaak moeilijk te realiseren bij een regulier bedrijf. Maar we zien wel dat er wordt gezocht naar betekenisvolle activiteiten in verbinding met de samenleving. Met dit document willen we die zoektocht graag ondersteunen.

Waarom werken mensen?

In het algemeen geldt dat werk voor iedereen bijdraagt aan: ¹⁻⁴

- Betekenisvolle invulling van de dag
- Structuur, ritme en regelmaat
- Erbij horen, ertoe doen
- Succes- en/of trotservaringen en gevoel van competentie
- (Zelf)waardering
- Persoonlijke ontwikkeling, zelfontplooiing
- In stand houden of verbeteren van vaardigheden
- Sociaal contact en samenwerking

We gaan ervan uit dat dit voor mensen met EVB+ niet anders is dan voor anderen in onze samenleving. We zoeken dan ook naar manieren om werk en daginvulling voor mensen met EVB+ zo vorm te geven dat het ook voor hen bijdraagt aan bovenstaande punten.

Participeren in (verbinding met) de samenleving

Volledig participeren *in* de samenleving is niet voor iedereen vanzelfsprekend. Zeker niet voor mensen met EVB+. Sommige mensen met EVB+ kunnen zich slechts met moeite oriënteren in hun eigen leefomgeving. Voor hen is participatie in de samenleving beperkt tot die directe leefomgeving. Zij doen betekenisvolle activiteiten in en om het huis en dragen daarmee ook bij aan hun directe samenleving. Anderen zijn in staat om een stap buiten de directe leefomgeving te maken. Zij kunnen deelnemen aan betekenisvolle activiteiten elders. Om deze reden willen we ‘participeren’ en ‘werken in de samenleving’ graag meer dimensies geven. We hopen op deze manier handvatten te bieden om het werk voor mensen met EVB+ passend te kunnen invullen, overeenkomstig de Visie 2030.

Verschillende dimensies van participeren: Waar, met wie, wie helpt, voor wie en wat?

We onderscheiden de volgende dimensies van participeren en werken in de samenleving: waar (de plek), met wie (collega's), wie helpt (ondersteuning), voor wie (klanten) en wat (inhoud) (zie figuur 1). Participeren kan in ieder van deze dimensies verschillend worden ingevuld, afhankelijk van ieders kwaliteiten en wensen. Betekenisvolle activiteiten in verbinding met de samenleving kunnen dan ook op allerlei verschillende manieren vorm krijgen.

In het vervolg geven we verschillende voorbeelden van betekenisvolle activiteiten voor mensen met EVB+ in verbinding met de samenleving. We hebben per dimensie verschillende voorbeelden verzameld.

FIGUUR 1: VERSCHILLENDE DIMENSIES VAN PARTICIPEREN

Waar?

Participeren in verbinding met de samenleving kan vanuit verschillende werkplekken. Mensen met EVB+ werken meestal vanuit de volgende werkplekken:

- Thuis, in en om de woning
- Vanuit de woning, veelal in hun directe woonomgeving
- Op een dagbestedingslocatie in de eigen woonomgeving
- Op een externe locatie (dagbestedingslocatie buiten de eigen woonomgeving)

Voorbeelden:

- [VIC Workhome, Cordaan](#)
- [Vier vormen van dagbesteding, Zozijn](#)
- [Werkpost in het facilitaire centrum, Oro](#)
- [Project: De Kleinkijk Academie, Severinus](#)
- [Inspiratiepagina Lab2030 'Weg met de traditionele dagbesteding'](#)

Met wie?

Directe en indirecte collega's van mensen met EVB+ kunnen verschillende mensen zijn:

- Huisgenoten
- Anderen met een (verstandelijke) beperking
- Begeleiders
- Buren
- Familie

Op dit moment is de zorg zo georganiseerd dat de meeste mensen met EVB+ werken met mensen uit hun directe omgeving, die ook een verstandelijke beperking hebben. Er zijn altijd bekenden (begeleiders of familieleden) in de buurt om hen te begeleiden.

Hoewel het niet wenselijk, kan het voor sommige mensen met EVB+ noodzakelijk om tijdelijk individuele dagbesteding te hebben, buiten een groep. Het is echter belangrijk om uiteindelijk wel te streven naar participatie of gedeeltelijk aansluiting bij een (aangepaste) groep.

Voorbeelden:

- [Levenismeedoen](#)
- [Fleuroja](#)
- [Nieuw Woelwijk: een dorpsgemeenschap](#)
- [Siebe en zijn tante, Dineke, werkten samen aan schilderijen](#)

Wie helpt?

Ondersteuning bij het werk kan door verschillende mensen gebeuren. Voor mensen met EVB+ zijn vaak een of meerdere van de volgende mensen betrokken:

- Medewerkers woongroep
- Medewerkers dagbesteding
- Combinatie van medewerkers woongroep en dagbesteding
- Familie
- Vrijwilligers

Mensen met EVB+ hebben, vanwege hun ernstige beperkingen, altijd ondersteuning nodig rondom werk en daginvulling. Veelal worden mensen met EVB+ begeleid door professionals. Of door andere bekenden (familie of vrijwilligers).

Voor iedereen die helpt, is het belangrijk om zicht te hebben op de kwaliteiten en interesses van die specifieke persoon. En om werkzaamheden te kunnen aanpassen aan de situatie en gemoedstoestand van het moment. Het enthousiasme waarmee je als begeleider, samen met de cliënt, activiteiten aan gaat is essentieel, omdat mensen met EVB+ vaak vooral varen op de energie van de begeleider.

Voorbeelden:

- *Mobiel dagbestedingsteam dat in en rondom woningen werkt.*
- *Integraal werken: één team van medewerkers voor wonen en dagbesteding.*
- *Een apart dagbestedingsteam dat dagbesteding coördineert en organiseert.*
- *Over en weer vergaderingen bijwonen en diensten draaien.*
- *[Feelix app: Samen werken aan geluk](#)*
- *[De VeranderKIZT](#)*
- *[Honden \(van begeleiders\) in de zorg](#)*

Voor wie?

De mensen voor wie je werkt, of klanten, kunnen uit één of meerdere van de volgende doelgroepen komen:

- Voor jezelf
- Voor huisgenoten
- Voor familie/ vrienden/ kennissen
- Voor burens of mensen uit de (eigen) gemeenschap
- Voor andere burgers of de maatschappij buiten je (eigen) gemeenschap

Werkzaamheden kunnen zowel ten behoeve zijn van jezelf of huisgenoten, bijvoorbeeld door schoon te maken, eten te koken of andere huishoudelijke taken binnenshuis uit te voeren. Maar werkzaamheden kunnen ook gericht zijn op familie, burens of mensen uit de eigen gemeenschap, bijvoorbeeld door glas op te halen of honden uit te laten van begeleiders of familie. Steeds meer zoeken organisaties ook naar werkzaamheden voor mensen of organisaties in de nabije woonwijk.

Werkzaamheden kunnen ook worden verricht voor relatief onbekenden, bijvoorbeeld door producten in te pakken of kringloopartikelen te bewerken. Het is altijd belangrijk om te zorgen dat de verwachtingen van de klanten ten aanzien van de werkzaamheden en de 'opleverdatum' passen bij de kwaliteiten en beperkingen van mensen met EVB+.

Voorbeelden:

- *[Inclusie in zorgpark De Hartenberg](#)*
- *[Nieuw Woelwijk: een dorpsgemeenschap](#)*
- *[Dichterbij: Honden uitlaten \(ook voor begeleiders\)](#)*
- *[Estinea: Huizen te koop zetten](#)*
- *[VGN – Lab2030: Community Building](#)*

Wat?

Mensen met EVB+ kunnen deelnemen aan verschillende soorten activiteiten. Variërend van belevingsgerichte activiteiten tot productiegerichte activiteiten of diensten. Daarbij is belangrijk om de activiteiten zo vorm te geven en in te richten dat ze passen bij iemands kwaliteiten en wensen en bij de gemoedstoestand op dat moment. Bijvoorbeeld:

- Beleven, meedoen, samendoen, zelf doen.
- Focus op de activiteit/het proces of focus op het resultaat/het product.
- Afgestemd op de interesses.
- Aansluiten op waar de cliënt goed in is, met daarbij voldoende afwisseling.
- Afwisseling tussen binnen en buiten activiteiten.
- Afwisseling tussen stimulerende en regulerende activiteiten, afgestemd op de alertheid.
- Voldoende momenten van fysieke activiteit.

Met elkaar (professionals en ouders/verwanten) wordt er gekeken naar de kwaliteiten, behoeften, (ontwikkeling)mogelijkheden, geschiedenis, interesses en levensfase van de persoon. Vervolgens wordt er gezocht naar een geschikte werkplek en passende werkzaamheden. Indien nodig wordt er een nieuw of aangepast activiteitenaanbod gecreëerd, binnen de financiële en organisatorische kaders van de werkplek. Het is belangrijk om altijd te blijven zoeken naar ontwikkelmogelijkheden, hoe klein ook.

Voorbeelden:

- [Podcast Triple C – Betekenisvolle daginvulling](#)
- [Zorg voor Participatie](#)
- [SLzorg: Dagbestedingsspel](#)
- [Baalderborg: Werken vanuit verschillende 'pijlers', zoals ambachtelijk werken, beleven en ervaren, dieren verzorgen](#)
- [Siza: Beweegkaarten](#)
- [10.000 ideeën voor dag- en vrijetijdsbesteding](#)
- [Activiteitenboek verstandelijke beperking en autisme](#)
- [Het sprekende boek](#)
- [Interactieve speelmuur](#)

Werk en vrije tijd

Werk of dagbesteding wordt veelal georganiseerd op werkdagen tussen 9 en 16 uur. Daaromheen zijn de avonden en de weekenden. Voor mensen met EVB+ is het van belang om ook dan te zorgen voor voldoende activiteiten. In de praktijk wordt dit vooral georganiseerd op de woning. Ook voor de vrije tijd gelden de keuzes zoals geformuleerd hierboven: waar, met wie, voor wie, wie helpt en wat?

Organiseren van werk en daginvulling voor mensen met EVB+

Om werk en daginvulling voor mensen met EVB+ goed te organiseren zijn verschillende randvoorwaarden van belang.

Het belang van ritme en regelmaat

Werk vindt in principe overdag plaats en op doordeweekse dagen. Een vaste weekstructuur met een terugkerend dagritme is een belangrijk uitgangspunt. De structuur en het ritme kunnen verschillen per persoon. In het dagritme is het tijdstip niet leidend, maar wel de balans tussen de behoefte en draagkracht van de persoon met EVB+ en het behouden van regelmaat en structuur.

Het belang van een passende inrichting en een prettige sfeer

Voor mensen met EVB+ is een passende omgeving met een prettige sfeer van groot belang, ook voor hun werkplek. Het verdient de voorkeur om dagbesteding in een aparte ruimte of buiten de woning te laten plaatsvinden, zodat er een duidelijke scheiding is tussen wonen en werken. Daarnaast dienen er passende materialen en gepaste werkkleding beschikbaar te zijn.

Het is belangrijk dat er op de werkplek voldoende ruimte is voor de individuen. En dat er voldoende mogelijkheden zijn voor eigen regie. Daarnaast is het belangrijk om te letten op de invloed van geluiden en op het voorkomen van geluidsoverlast.

Het is van belang dat mensen met EVB+ de mogelijkheid hebben om gedurende dag (zelf) een rustige plek op te zoeken. Er moeten dan ook voldoende, en toegankelijke, rustige plekken zijn. Het is daarbij zoeken naar een balans tussen overzicht voor begeleiders en de behoefte van cliënten aan geborgenheid en een eigen plek .

Een goede sfeer rondom het werk en op de werkplek is ook van groot belang. De mensen die ondersteunen spelen een belangrijke rol in het creëren van een prettige sfeer, die past bij de werknemers.

Tot slot is het van belang om groepen op een dagbestedingslocatie klein te houden én te zorgen dat begeleiders makkelijk bij verschillende groepen kunnen inspringen en mee kijken.

Voorbeelden:

- [Andere omgeving leidt tot minder gedragsproblemen](#)
- [Autismevriendelijk interieuradvies](#)
- [Omgevingszorg \(Anneke van der Plaats\)](#)

Het belang van veilig en prettig werken

Een veilig werkplek is voor iedereen van belang. Zeker ook voor mensen met EVB+, hun collega's en de begeleiders. Het gaat dan zowel om fysieke veiligheid als om een gevoel van veiligheid voor alle betrokkenen.

Wanneer begeleiders zich veilig voelen, kunnen zij mensen met EVB+ met vertrouwen door de dag heen ondersteunen. Dan kunnen zij hen helpen om nieuwe situaties aan te gaan en om zich geleidelijk verder te ontwikkelen. Als begeleiders zich veilig voelen, kunnen mensen met EVB+ zich toevertrouwen aan de begeleider, zich ontspannen en plezier beleven.

Om een gevoel van veiligheid te kunnen ontwikkelen, is het van groot belang dat begeleiders zich kunnen scholen in mentale en fysieke weerbaarheid.⁷ Mentale weerbaarheid om als begeleider persoonlijk de draagkracht te houden, of terug te pakken, wanneer het ondersteunen veel mentale uitdagingen vraagt. Fysieke weerbaarheid om op een gepaste wijze en als team te kunnen reageren op probleemgedrag. Als begeleiders zich hierin voldoende toegerust voelen, voelen zij zich veilig en straalt dat ook uit op de werknemers.

Daarnaast is een veilige inrichting van de omgeving van belang. Met ook een goed werkend alarmsysteem, waardoor begeleiders snel back-up in kunnen schakelen wanneer de situatie dreigend is of escaleert.

Mensen met EVB+ kunnen vanuit veiligheidsoverwegingen gebruik maken van aangepast en veilig materiaal. Wanneer het materiaal voor activiteiten of het materiaal in de omgeving waarin men zich bevindt, beschadigd is, is het belangrijk dat dit direct gerepareerd kan worden met het oog op de veiligheid.

Het belang van een gezamenlijke visie/ methode

Om mensen met EVB+ goed te kunnen begeleiden in het werk of op de dagbesteding, is het van belang dat het team werkt volgens een onderbouwde methode. Dit heeft een positief effect op kwaliteit van de begeleiding. Wanneer een team een eigen visie of methode heeft, waar ze zich (mede)eigenaar van voelen, geeft dit hen een gevoel van identiteit. Het werken met methoden zorgt ervoor dat het team een gemeenschappelijke taal en referentiekader heeft.

Teams geven aan dat een langdurige methodische aanpak zorgt voor de grootste afname van heftige incidenten. Het gaat dan om methoden die zich richten op het vergroten van de kwaliteit van leven, niet om methodes die zich richten op het verminderen van agressie. Als de kwaliteit van leven toeneemt, neemt het moeilijk verstaanbare gedrag af.⁵

Voorbeelden:

- [Triple C, het gewone leven ervaren](#)
- [Ervaar het maar](#)
- [Werken met de Curve](#)
- [Versterkend begeleiden](#)

- [Active support](#)
- [Supportgericht Werken](#)
- [Kijkwijzer 5-stepKoraal](#)
- [Sociale rolversterking](#)
- [Zorg voor Participatie](#)

Het belang van een goede steunstructuur voor het team

Gezien de intensieve zorgvraag van mensen met EVB+, is het essentieel dat de voorwaarden op orde zijn. Teams moeten voldoende gesteund en gefaciliteerd worden, zodat begeleiders hun volledige aandacht kunnen hebben bij de begeleiding van de cliënten, en zij ongehinderd hun werk kunnen doen. Een goede steunstructuur omvat onder meer de directe nabijheid en betrokkenheid van een manager, behandelaar en overige betrokken disciplines. Daarnaast dient er eenvoudig toegang te zijn tot rapportage en/of incidentmeldingen en moet de technische dienst adequaat handelen bij schade.

Bij een goede steunstructuur kun je denken aan:

Facilitering:

- Voldoende kwantitatieve en kwalitatieve bezetting.
- Teamorganisatie, duidelijke teamrollen, taakverantwoordelijke teamleden.
- Scholing en toerusting teams/teamleden (scholingsplan).
- Fysieke weerbaarheid en persoonsbeveiliging georganiseerd. Zowel in training als in faciliteiten in de fysieke omgeving (zichtlijnen, back-up, alarmeringssysteem).
- Materiële voorzieningen op orde (ondersteuning vanuit technische dienst en ICT).

Overleg- en behandelstructuur:

- Multidisciplinair samenwerken, cyclisch/ methodisch werken.
- Betrokkenheid manager, behandelaar en therapeuten.
- Betrokkenheid woongroep en verwanten.
- Dagbesteding begeleiders nemen deel aan behandeloverleggen van de cliënt: Dagbesteding maakt deel uit van de totale behandeling.
- Rapportage en overdracht tussen verschillende leefmilieus: Medewerkers van werk en daginvulling zijn op de hoogte van wat er speelt in de woning, bij familie van cliënten en vice versa.
- Begeleiders moeten de mogelijkheid hebben om te kunnen reflecteren (stressvolle situaties bespreken) opdat zij niet overbelast raken, vrij kunnen werken en zich gesteund voelen.

Conclusie

We constateren dat het voor mensen met EVB+ niet vanzelfsprekend is om betekenisvolle daginvulling te vinden en te behouden. Het risico bestaat dat alle aandacht uitgaat naar het gedrag en het voorkomen daarvan. Participeren in de samenleving is dan ingewikkeld.

We zoeken met elkaar naar passende activiteiten voor mensen met EVB+ in verbinding met de samenleving. Daarbij plaatsen we graag de kanttekening dat 'de samenleving' in en rondom ieders huis is, ook rondom dat van mensen met EVB+. Activiteiten voor of met huisgenoten, burens of familie, zijn dan ook niet minder belangrijk of minder betekenisvol dan activiteiten voor relatief onbekenden.

Het vinden van passende en betekenisvolle daginvulling voor iemand met EVB+ is altijd maatwerk. We willen benadrukken dat het belangrijk is om alert te blijven op mogelijke verschillen tussen onze eigen behoeften, waarden en normen, en die van mensen met EVB+. Bij het zoeken naar werk en daginvulling in verbinding met de samenleving, kijken we naar mogelijkheden om kwaliteiten van mensen met EVB+ meer te benutten. Hierbij zoeken we naar goede voorbeelden en moeten we soms gebaande paden los laten.

Bronnen / Verwijzingen

- 1) <https://mens-en-samenleving.infonu.nl/carriere/60462-wat-is-werk-en-waarom-werken-mensen.html>
- 2) <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/publication-attachment/Dagbesteding-in-ontwikkeling%20%5BMOV-12795244-1.0%5D.pdf>
- 3) <https://www.cordaan.nl/triple-c-behandelmodel>
- 4) <https://jouwdagbesteding.nl/project/wat-houdt-dagbesteding-precies-in/>
- 5) Onderzoeksrapport stuurgroep MVG. Onderzoek naar kosten, veiligheid en kwaliteit binnen Amerpoort. 2016
- 6) <https://levenismeedoen.nl/>
- 7) Klaver e.a. (2021). *Exposure to challenging behaviours and burnout symptoms among care staff*. doi: 10.1111/jir.12800
- 8) Podcast Triple C – Betekenisvolle daginvulling
- 9) Inspiratiepagina Lab2030 ‘Weg met de traditionele dagbesteding’